

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL : (48 NUMERE)
In România un an . . . . . 10 lei
„ „ „ „ „ „ „ „ 6 „
In toate țările uniunii poștale un an 12 „
„ „ „ „ „ „ „ „ 7 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55. — București

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

DIRECTOR :

C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

UN NUMAR :

25 Bani

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunșurilor pe ultima pagină.
1/4 pagină : 10 lei.

No. 3.

DUMINICĂ 8 NOEMBRIE 1909

Vol. 7.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

O nouă broșură asupra politicei Românilor din Ungaria.—Vieța musicală la noi: Concertele simfonice.—Teatrul Național: «Portofoliul». — Revista revistelor.

POLITICA :

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Naționalismul, cum trebuie să se înțeleagă.—II.*

CEȘTIUNI SOCIALE :

DR. I. SIMIONESCU. *Veteranii dobrogeni.*
ARTUR GOROVEI. *Dincolo de fortificații.*

ARTA :

DR. P. ZOSIN. *Stingerea unui idealist: Vittold Rolla Piekarski.*

LITERATURA :

N. EM. TEOHARI. *Doina lui Eminescu.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI :

PROF. DR. N. MANOLESCU. *Utilitatea unui congres periodic al Româncelor.*

TH. D. SPERANȚIA. *Dela Expoziția Gropeanu.*

NOUȚĂȚI

O nouă broșură asupra politicei Românilor din Ungaria.

O nouă broșură asupra «politicei Românilor din Ungaria (trecut, prezent și viitor)», a apărut zilele acestea în București, (Tipografia Carol Göbl), sub semnătura B—A.

Tendința acestei broșuri o pot recunoaște cititorii din următoarele citate :

Pag. 23. «In timpurile mai noi, trei oameni s'au ridicat din mijlocul Românilor de peste munți, cari, fiind inzestrați cu deosebit talent politic, pot fi considerați ca expresiunea cea mai autentică a credințelor și aspirațiunilor poporului lor. Aceștia sunt: Episcopul Ioan Inochentie Clain (1730—1750), Simeon Bărnauț la 1848 și Mitropolitul Andrei Șaguna (1848—1873). Ei bine, toți trei acești bărbați providențiali, n'au făcut alta decât au continuat firul *politicei tradiționale* a Românilor, in-

cepută de Ștefan cel Mare și continuată în toate timpurile de toți oamenii mari ai neamului nostru. Toți trei au fost credincioși împăraților din casa de Habsburg, pentru că au înțeles că aceștia reprezintă, în Orientul Europei, civilizațiunea europeană, adică principiul culturii, al umanismului, al dreptății și al conviețuirii pămîntice a popoarelor.

«Rezultatele sunt cea mai bună dovadă că această politică a fost cea mai bună. Tot ce Românii din monarhia habsburgică și-au putut conserva sau au putut obține ca drepturi și bunuri sufletești: Biserica, mitropoliiile și episcopiiile, școlile și alte instituții culturale, se datorează bunăvoinței împăraților, cari le-au acordat *de cele mai multe ori în lupta aprigă cu oligarhia ungurească, lacomă și intolerantă.*

«Tot rezultat al *politicei tradiționale* românești este și România modernă, centrul vieții și culturii românești pentru toate timpurile viitoare.

«Oare ar fi ajuns Regatul român acolo unde este astăzi, la poziția unui factor recunoscut și respectat al intereselor civilizației și al păcii europene, dacă bărbații lui conducători n'ar fi recunoscut și n'ar fi respectat cu sfințenie principiul, că interesele țării și ale neamului nu se pot servi mai bine, decât punându-le în concordanță cu interesele cele mari ale Europei».

(Pag. 35). «Credincios acestor principii, poporul român din Ungaria a fost, este și va fi un popor eminent *dinastic*, căci dinasticismul său nu este o sentimentalitate trecătoare, ci convingerea adâncă, câștigată din experiențele multor generații, că împărații din Casa de Habsburg intrupează principiul misiunii civilizatoare a monarhiei ce stăpânește, principiu de ale cărui binefaceri au beneficiat Românii și în trecut, și speră că vor beneficia și mai mult în viitor, atât ei și toate popoarele din monarhie, cât și întreg Orientul european». Broșura este interesantă.

* * *

Vieța musicală la noi: Concertele simfonice.

Duminea trecută orchestra Ministerului Instrucțiunii și-a reinceput concertele sale simfonice. Pentru Bucureșteni, concertele acestea formează aproape unica manifestare muzicală înaltă și temeinică. Până la întemeierea unei opere românești, concertele acestea duc, singure, povara unei manifestări artistice serioase. Povara aceasta e însă răsplătită în deajuns: sala Ateneului veșnic plină, ne îndrituește, până la un punct, să credem că avem în sfârșit și noi un public avid de artă...

Primul concert s'a început cu preludiul din *Meistersinger*: e o cinste pe care nu se mai sfințește s'o aducă astăzi nimeni, la asemenea ocazii, marelui răsvrătit al muzicii din veacul al XIX. La noi, mai ales, executarea fragmentelor celor mai ca-

racteristice ale muzicii lui Wagner, e cea mai bună pregătire ce se poate da publicului nostru, pentru o viitoare reprezentare pe scenă a dramelor muzicale. Tot asemenea s'a urmat și la Paris, când cu apariția muzicii wagneriane și se mai urmează încă și astăzi.

Ca noutate ni s'a adus, de astă dată, o simfonie a compozitorului ceh Dvorak, din care relevăm mai ales scherzo din partea a 3-a, elegant și plin de o grație stăpânită.

S'a reluat apoi, pentru a patra oară la aceste concerte, *Procesiunea nocturnă*, o lucrare a tânărului compozitor francez Rabaud, după *Faust* de Lenau. E o lucrare inspirată, de o inspirație însă nu tocmai profundă. A știut, e drept, să-i dea culoarea romantică germană, dar care ne apare limpezită parcă, prin prisma genului francez. E o lucrare simplistă, prea încheșată (spiritele subtile mă vor înțelege), din care lipsește orice atmosferă de mister. Acele câteva efecte ieftine de cari uzează compozitorul, nu răusesec nicidecum să ne sugereze misticismul pe care o asemenea temă îl comportă.

Lucrarea însă a plăcut... ca și anul trecut, când a fost bisată la câteștrele producții. Faptul acesta tocmai, mă face să văd oarecum în reluarea de astăzi o adulare adusă gustului public. Frasa e poate prea tare...—nimic însă, nici chiar succesele lor nesfârșite, nu mă pot împiedica să văd în operele prea cu ușurință și prea indeobște gustate, nimic alt decât un mijloc, o pregătire a marelui public către lucrările de artă cari, pentru a fi gustate, mai cer și altceva decât dispoziția cea bună de după masă... C. B.

* * *

Teatrul Național: „Portofoliul“

De câteva seri se joacă la Teatrul Național o comedie într'un act de Octave Mirbeau: «Portofoliul», tradusă de d-l E. Gârleanu. E o satiră spirituală, ironică, exagerată poate, însă plină de generozitate, în care întâlnim toate calitățile talentului lui Mirbeau:

«Acțiunea se petrece în biroul unui comisariat. După ce comisarul a petrecut câte-va clipe plăcute cu prietena lui, Flora, agenții polițienești introduc pe cerșetorul Guenille, care pretinde că are să spună ceva foarte important comisarului.

El e primit cu mare plictiseală. Plictiseala comisarului se schimbă deodată în surprindere însă, când Jean Guenille declară că a găsit un portofoliu cu zece mii de lei. Uimirea tuturor e la culme: un cerșetor, un calic, găsește zece mii de lei și, în loc să și-i însușească cum ar fi făcut poate și comisarul și orice alt agent al siguranței publice, el îi predă comisarului.

Comisarul e cucerit de cinstea extra-ordinară a acestui necunoscut pe care îi numește cu entuziasm «erou» dar pe care, conform legii, e nevoit să-l aresteze, nu fiind-că a fost prea cinstit e drept, dar pentru că... n'are domiciliu!

Jean Guenille e aruncat în beci, iar comisarul își ia repede toate măsurile ca să nu se mai știe nimic de urma banilor găsiți de cinstitul cerșetor.»

Actul acesta al lui Mirbeau a fost excelent interpretat de artiștii dela Național. D-l Soreanu în cerșetorul Guenille, o-ropșit și resemnat, a fost foarte mișcător prin jocul său cald și sobru în acelaș timp. Plin de vervă și foarte agil d-l Livescu în rolul comisarului pedant și infumurat. D-na Ionașcu, d-nii Duțulescu și Grigorescu au reliefat cu spirit rolurile lor secundare.

P.

* * *

Revista Revistelor.

Neamul Românesc. I. Noembrie. D. N. Iorga (sub semnătura de Ullor) încearcă să se apere de învinuirea că s'ar fi contrazis în definirea dată naționalismului, pe care a relevat-o d. Motru în primul său articol asupra *Naționalismului*. D. Motru

reprodusese o definițiune a d-lui Iorga în care se zicea că naționalismul este o concepție de Stat și în același timp o credință exclusivă, și se întrebă cum aceste două înțelesuri se impacă împreună. D. Iorga la aceasta răspunde: «Că vorba «credință» din ultima propoziție nu e luată în înțelesul strict (opus noțiunii «știință») de «dogmă», ci în acela, curat, de «mod de a crede (în cele politice), concepție, convingere, doctrină politică, crez politic» (notați cuvintele: orice credință politică», din aceeași frază).

«Că sensul, perfect logic și consecvent, al argumentării e acesta: Naționalismul nefiind un colorit sentimental pentru orice doctrină politică, ci fiind el însuși o concepție politică exclusivă, ca și liberalismul sau conservatismul, cine e liberal sau conservator, *eo ipso* nu mai poate fi (și nu se poate pretinde, numindu-se astfel) «naționalist!».

Cu această lămurire d. Iorga n'a făcut decât să reducă din definițiunea sa, fără să suprimă însă contradicția care se găsește într'însa. Contradicția stă între cele două afirmări, că naționalismul ar fi, pe de o parte, o înțelegere rațională a intereselor neamului, adică ar fi o concepție, eșită din cumpănirea judecății, și de altă parte, ar fi o concepție exclusivă. Dacă d. Iorga ar avea dreptate atunci ar urma că în toată lumea cultă — nu mai vorbim de România, — singurii oameni cari au la inimă interesele superioare ale națiunilor sunt acei cari s'au constituit în partid naționalist! Adică toți «săriții» Europei, fiindcă partidele naționaliste din întreaga Europă numai din «săriții» se compun, ar fi ei singurii iubitori de neam!! Greșeala d-lui Iorga în această chestiune stă într'o afirmare pe care și-o face singur și pe care o aruncă apoi asupra altora. Dânsul crede că pentru alții naționalismul este un simplu colorit sentimental. Dacă nu ar fi făcut această afirmare gratuită, atunci d. Iorga ar fi ajuns poate să recunoască și altora dreptul de a apăra interesele superioare ale neamului, fără să fie aceștia alți obligați să se înscrie în partidul său. Logica d-lui Iorga este de altmintreli admirabilă pentru... interesele sale. Ascultați numai cum se desfășură: Ești patriot și lupti pentru interesele neamului, atunci ești naționalist; ești însă naționalist, atunci trebuie să te înscrii în partidul d-lui Iorga, care își zice naționalist exclusiv! Mare pișicher este d. Iorga, n'avem ce zice! — În acelaș articol d. Iorga-Ullor pomenește de omisiunea d-lui Motru de a nu fi vorbit de programul naționalist, publicat cu ocazia alegerilor trecute și în care s'ar fi găsit și soluțiuni pozitive. Nu credem să fi omis d. Motru acest program, dar n'avea pentru ce aminti de acest program când eră vorba de d. Iorga! Programul partidului național-democrat este rezumatul ideilor d-lui A. C. Cuza, care la rândul său și acesta le-a împrumutat dela Eminescu, și prin urmare, se va aminti de el atunci când va veni vorba de d. Cuza și de Eminescu, iar nu de d. Iorga.

VERAX.

BIBLIOGRAFIE.

Heinrich Pestalozzi, Leonard și Ghertruda, o carte pentru popor. Partea I și II tradusă în românește și însoțită de o introducere de Ion A. Rădulescu-Posoneanu (Administrația Cassei Școalelor, Biblioteca pedagogilor clasici) 1909.

Maxim Gorhi: În stepă. Biblioteca Nouă No. 6, un volum 75 bazi. Editura Librăria Nouă Calea Victoriei, 78 București.

* * *

A APĂRUT:

E. Lovinescu. *Critice*, Vol. I.—Eminescu, Caragiale, M. Sadoveanu, Octavian Goga, I. Minulescu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, D. Anghel și St. O. Iosif, Contesa de Noailles. I. Basarabescu, Em. Farago, C. Sandu-Aldea, I. A. Brătescu-Voinesti, Vasile Pop, Impresionismul în critică, Fragmente critice, Fantasia asupra criticii și Literaturii.

Despre această interesantă lucrare a d-lui Lovinescu vom vorbi într'unul din numerile viitoare.

POLITICA

NAȚIONALISMUL, CUM TREBUE SĂ SE ÎNȚELEAGĂ.—II

II

În fiecare teorie socialo-politică trebuiesc deosebite două părți: partea referitoare la faptele constatate, și partea referitoare la explicarea acestor fapte. Pentru ca o teorie să fie numită adevărată, sau în tot cazul să fie numită științifică, trebuiesc ca ambele aceste părți să fie întemeiate. Nu este destul ca faptele să fie bine observate ci se mai cere ca și explicarea faptelor să fie la înălțimea științei timpului, și de altă parte, nu este de nici un folos o bună logică în explicarea dată, dacă faptele nu au fost exact observate.

Teoria socialo-politică a lui Eminescu și a continuatorilor săi naționaliști de astăzi, îndeplinește ea oare condițiunile ce se cer unei teorii științifice?

Iată ce ne propunem să examinăm în paginile următoare.

Intru ce privește faptele, Eminescu are în general dreptate. Poporațiunea noastră, dacă nu degenerază tocmai, este departe de a avea procentul de creștere pe care ar trebui să-l aibă, dat fiind pământul așa de roditor al țării. De altminteri, d. A. C. Cuza n'a perdut nici o ocazie ca să dovedească acest fapt prin ajutorul statisticilor făcute după Eminescu. Tot așa de adevărat este apoi spusa lui Eminescu, că, în organizația societății noastre, parazitismul este foarte întins. Și iarăși tot d. Cuza a complectat pe Eminescu printr'o formulare și mai fericită pe care o găsim în discursul său dela 29 Noembrie 1894, pronunțat în Cameră: «în organismul nostru social s'a stabilit ceea ce se numește în sociologie și în biologie o stare de *parazitism*, în loc de o stare de *sybioză*, adică de împreună viețuire, bazată pe reciprocitatea serviciilor. «Eu susțin în adevăr că, pătura conducătoare în țara românească, trăește pentru sine și din acest trai nu rezultă nici un folos pentru nevoile adevărate ale poporului român.»

Intru ce privește elementele cari constituiesc parazitismul, nici Eminescu, nici continuatorii săi, naționaliștii de astăzi, nu dau o enumerare precisă. Eminescu, în primele timpuri, când scria la *Curierul de Iași*, înclină să vadă în poporațiunea de origine *austriacă*, adică în evrei, elementul parazită; dar în urmă, când trece în București ca redactor la *Timpul*, el lasă pe evreii pe al doilea plan și pune pe primul plan rămășițele haimanalelor de sub steagurile lui Pasvantoglu și Ypsilant, resturile numeroase ale cavalerilor de industrie din Fanar; și pe aceste rămășițe și resturi, cari nu au nici tradiții, nici patrie, nici naționalitate hotărâtă, el le consideră ca pe acelea cari mijlocesc venirea străinilor în țară. Naționaliștii, de după Eminescu, au revenit din nou la evrei; poate și din cauză că d. Cuza locuiește la Iași. Apoi în afară de evrei și de rămășițele de care vorbește Eminescu, între elementele parazitare mai trebuie să punem și elemente de origine curat românească, căci altfel nici Eminescu,

nici continuatorii săi, n'ar fi putut identifica pe paraziți cu clasele dirigente! Ori câtă xenofobie am admite noi pe seama naționaliștilor, este cu neputință să credem însă că ei au putut afirma cum că toate elementele ce intră în clasele dirigente de astăzi sunt de origine evreiască, sau sunt rămășițe din Fanar! Clasele dirigente de astăzi, cuprind elemente românești, și ele totuși sunt, atât pentru Eminescu, cât și pentru d. Cuza, acelea cari sug din vлага poporului și-l aduc pe acesta la nenorocire, în așa fel, că studenții naționaliști ai d-lui Cuza s'au crezut îndreptățiți ca într'un congres public să respingă orice colaborare cu clasele dirigente, pentru motivul că ei, domnii studenți, voiesc cu adevărat ridicarea poporului!

La aceste două fapte, cari sunt în fond adevărate, —lăsând la o parte, bine înțeles, exagerarea sub care le prezintă unii naționaliști,—se adaugă un al treilea fapt, acesta nediscutabil și anume: avântul economic și social pe care îl ia țara după tratatul de Adrianopol din 1829.

Țara românească, se îmbogățește după 1829 și totuși poporațiunea ei muncitoare descrește; descrește poporațiunea muncitoare și totuși elementele parazitare se înmulțesc; acestea sunt faptele cari au isbit mintea lui Eminescu, și pe care Eminescu a căutat să le explice.

Să vedem explicarea.

Eminescu are două explicări; amândouă nu pe deplin formulate, dar amândouă în deajuns de schițate pentru a forma obiectul discuțiunii noastre. Pe una dintre aceste explicări o găsim în conferința sa asupra *influenței austriace*, adică în prima perioadă a activității sale politice ca redactor la *Curierul de Iași*, pe cea de a doua o găsim în *Timpul*, adică în cea de a doua perioadă.

Aceste două explicări sunt mult diferite între ele, precum mult diferite între ele sunt și condițiunile în cari scrie Eminescu. Pe cea dintâi Eminescu o schițează la Iași: într'un mediu cu preocupări științifice; pe cea de a doua o schițează la București în calitate de redactor al unui ziar de partid. La Iași Eminescu era mai mult în atmosfera cărților; la București era mai mult în atmosfera pasiunilor politice. Incepem cu aceea schițată în conferința asupra influenței austriace.

În timpul când scria Eminescu în *Curierul de Iași* în toată lumea cultă europeană făcea mare șgomot o scriere a istoricului englez H. T. Buckle, intitulată: *Istoria civilizațiunii în Anglittera* ¹⁾ În această scriere pentru prima oară, era făcută încercarea ca faptele istorice, în loc să fie numai descrise, să fie și explicate prin legi cauzale. Buckle, întemeiat pe ideile filozofice ale timpului său, încerca să-și explice progresul și decadența civilizațiunii din analiza condițiunilor de viață ale popoarelor. În special, explicarea dată de dânsul mizeriei în care trăiseră popoarele vechi orientale, cari avuseseră totuși sub picioarele lor un sol foarte fertil, a făcut o mare impresiune în lumea cultă de pe atunci. Explicarea lui Buckle era citată de toți

1) În traducere franceză, *Histoire de la civilisation en Angleterre*, apărută la 1865, în 5 volume. Volumul I este acela în care se găsesc considerațiunile generale.

scriitorii timpului, mai ales că ea se sprijinea și pe teoriile lui Malthus, un alt scriitor foarte răspândit pe acea vreme. Această scriere a lui Buckle pătrunsese și la Iași. Dl Titu Maiorescu, pe atunci profesor de filosofie la Universitatea din localitate, o comenta la curs și chiar în conferințe publice. Toți membrii *Junimei* o cunoșteau și cu atât mai mult o cunoștea Eminescu, care avea o mare preferință pentru scrieri de asemenea natură. Crediința noastră este că Eminescu a împrumutat din scrierea lui Buckle cu ceva modificări metoda acestuia de argumentare în explicarea faptelor istorice, și că de această metodă el s'a servit pentru a-și explica starea de fapt în care se găsea țara noastră sub ochii lui.

Astăzi scrierea lui Buckle este socotită ca o scriere de valoare, judecată față de acelea din timpul său, dar ca o lucrare științifică incompletă, față de cele contemporane nouă. Buckle n'a ținut seamă de toate datele problemei ce avea de rezolvat; el a trecut cu vederea câte-va dintre cele principale, cum este influența caracterelor fixate în rasă, și influența eredității în genere; iar în schimb, a dat o prea mare importanță influenței mediului fizic asupra sufletului omenesc. În tendințele sale fundamentale, scrierea lui Buckle urmează filosofiei lui Locke, care este în deobște recunoscută astăzi ca unilaterală.

Modificările pe cari le aduce Eminescu argumentării lui Buckle sunt de un ordin secundar, așa că ele nu înlătură lipsurile fundamentale de cari s'a făcut vinovat marele istoric englez. Din această cauză și teoria politică socială a lui Eminescu lasă mult de dorit din punctul de vedere științific.

Buckle stabilise în scrierea sa mai sus citată, o legătură cauzală între fertilitatea solului și mizeria popoarelor orientale din vechime prin mijlocul următorului raționament: Un pământ prea fertil, zicea dânsul, are ca rezultat o sporire a populației, fiindcă el dă un belșug de materii hrănitoare, — și teritoriile vechilor civilizațiuni orientale, India și Egiptul, erau tocmai fertile și dedeau un belșug de sâmburi de orez; sporul de populație aduce însă după sine o ofertă prea mare de brațe muncitoare și deci o concurență prea mare la muncă; o prea mare concurență la muncă aduce după sine scăderea salariului și cu aceasta mizeria claselor muncitoare! Dacă n'ar fi fost belșugul de materii hrănitoare, — sâmburele de orez «greșit în organizarea societății», cum ar zice Eminescu, — n'ar fi venit nici mizeria claselor muncitoare pe care o întâlnim în vechile civilizațiuni! Acum iată și raționamentul lui Eminescu din conferința sa asupra *influenței austriace*, pe care l'am citat pe larg în articolul precedent. Țara românească până la tratatul de Adrianopol avea exportul oprit, zicea dânsul, și din această cauză locuitorii ei rămâneau cu un prisos de grâne neconsumate, fiindcă prețul acestora era mic; acest prisos de grâne, — «sâmburele nenorocit» pentru noi! — își găsi o întrebuințare în cultura vitelor, fiindcă acestea se puteau vinde mai cu preț; cultura vitelor aduse după sine necesitatea fabricațiunii de rachiu; de aci: înmulțirea cârciumilor, înmulțirea evreilor, și degenerarea populațiunii rurale. «Sâmburele nenorocit», care aduce mizeria cla-

selor muncitoare, la Buckle, este sâmburele de orez, care ieșind prea nutritiv din pământul fertil al Indiei și al Egiptului, sporește populațiunea, care apoi se îmbulzește la muncă și scade salariul; iar la Eminescu, «sâmburele nenorocit», este prisosul recoltelor neconsumate, din cauza opririi exportului, și care prisos a trebuit să fie prefăcut în rachiu pentru a-și găsi un bun preț. Asemănarea între amândoi este evidentă: nu avem identitatea termenilor, dar avem identitatea metodei. Paradoxul ce trebuia explicat era de altminterlea acelaș: în țara noastră, ca și în țările vechi civilizațiuni orientale, pe un pământ fertil, trăiește o populație muncitoare în cea mai neagră mizerie.

Știința mai nouă din timpul nostru, ar avea însă multe obiecțiuni de făcut argumentării lui Buckle, și prin urmare și aceleia a lui Eminescu.

Populațiunea zice Buckle, sporește, fiindcă găsește o nutrițiune îmbelșugată! Dar oare orice populație sporește când nutrițiunea este îmbelșugată? Evident că nu, ci numai anumite populațiuni sporesc, pe când altele rămân neinfluențate în creșterea lor de faptul belșugului în nutrițiune. Dacă faptul afirmat de Buckle ar fi adevărat pentru toate popoarele, atunci nu s'ar înțelege cum poporul francez, care, în comparație cu alte popoare, nu duce grija nutrițiunii, este totuși în descreștere, pe când alte popoare, cari n'au nici un belșug de nutrițiune, cresc! Trebuie ca populațiunea să fie de o *anumită natură* pentru ca belșugul de nutrițiune să determine în chip necesar creșterea ei, și această *anumită natură* este produsul eredității sufletești de care se bucura populațiunea. O populație fără multe însușiri dobândite prin ereditate, este de sigur mai pasivă față de influența nutrițiunii, de cât o altă populație care are în sufletul său deprinderi proprii, fixate prin ereditate. Pentru aceasta din urmă, fenomenul creșterii sau a descreșterii ei stă independent de faptul că pământul locuit este fertil sau nu. Cu cât o populație este mai cultă, cu atât se bucură de o mai mare libertate față de condițiunile imediate ale mediului cosmic, în care ea trăiește. Buckle are dreptate, cu argumentațiunea sa, numai în ce privește populațiunile inculte, adică în ce privește populațiunile influențabile în modul cel mai pasiv de mediu. De asemenea, nici raportul dintre sporul populațiunii și descreșterea salariului nu este exact pentru ori și ce populație. În Europa cultă, ca și în America, sunt multe popoare cari cresc în numărul locuitorilor, și cari, în acelaș timp, au din an în an salariile muncitorilor mai urcate. Și aci, știința mai nouă, are aceiași observație de făcut lui Buckle: el face prea mult abstracțiune de dispozițiunile sufletești pe cari le aduc cu dânsle în viață diferitele popoare, și admite, prea ușor, că sufletul omenesc ar fi ca un fel de ceară moale pe care se poate imprimă ori-ce. Cu un cuvânt, Buckle a primit prea pe de-a întregul filozofia unilaterală a compatriotului său John Locke.

Aceleași obiecțiuni se pot aduce și lui Eminescu. «Sâmburele greșit» s'a preschimbă, să zicem, în chip fatal în rachiu, fiindcă altmintereli el, ca sâmbure, n'avea voie să treacă granița, și rămânea fără valoare de schimb, dar ca rachiul produs din el să găsească ime-

diat un debușeu sigur pe piața noastră internă, adică să găsească mușterii care să-l consume cu atâta aviditate, aceasta nu se întâmplă totdeauna fatal. Numai o anumită populațiune, cu anumite dispozițiuni sufletești dă fabrica ționiirachiului așa debușeu; alte populațiuni însă nu. Eminescu a trecut cu vederea, întocmai ca și Buckle, dispozițiunile sufletești ale populațiunii care avea să sufere influența sâmburelui greșit. Din cauza acestei treceri cu vederea, concluziunea argumentării păcătuiește mult din punctul de vedere al științei obiective. Eminescu zice: înmulțindu-se crâșmele s'au adus mulți evrei, apoi proprietarul impunând supușilor săi de a consuma atâta rachiul, consumarea a devenit o trebuință și a adus degenerarea populațiunii. A cărei populațiuni? Numai a populațiunii muncitoare, afirmă Eminescu, căci populațiunea evreiască și a altor exploatare n'a degenerat, ci din potrivă s'a înmulțit. Atunci nu rachiul singur a fost cauza degenerării, fiindcă rachiul sta la îndemâna tuturor, ci dispozițiunea sufletească a acelor cari nu puteau să reziste consumării rachiului... Despre această latură a problemei a uitat să vorbească Eminescu, deși el ar fi avut multe de spus. Populațiunea rurală, masa cea numeroasă a muncitorilor, se găsește înaintea rachiului, ca un copil fără povățuitor. Nici școala, nici biserica, nici obiceiurile nu ofereau acestei populațiuni un adăpost sufletec în contra ispitei. Populațiunea aceasta a transformat îndată consumarea rachiului în trebuință și din această cauză a degenerat. O altă populațiune, cu altă îngrădire morală ar fi rezistat: și probă: a rezistat însăși acela care avea rachiul pe mână, crâșmarul evreu

Explicarea dată de Eminescu este așa dar unilaterală, întocmai ca și a lui Buckle. Am fi nedrepti însă cu dânsul dacă n'am adaoga că el a presimțit singur, insuficiența argumentării sale și că în alte scrieri a încercat să se completeze tocmai în felul cum cere știința de astăzi, adică introducând și factorul sufletec. Dar această complectare nu ajunge niciodată până la o formulare definitivă. Reflexiuni și crâmpie de argumentare presărate ici și colo prin diferitele sale articole și informațiuni, cu deosebire în acele publicate în *Curierul de Iași*, și atâta tot. Iată una din acestea, pe lângă cele reproduse mai sus.

Cu ocazia unui discurs ținut de d. Ion Brătianu la desbaterea bugetului în 1876, Eminescu face următoarea reflexiune în *Curierul de Iași*: «Reproducem din discursul d-lui Brătianu toate pasagele, care caracterizează vina cea mare a generațiunii trecute, care orbită de civilizația străină, a crezut că, introducând formele exterioare ale ei, i-a introdus totodată și cuprinsul. Acest cuprins nu se realizează decât prin *muncă*. «Nici ziare, nici legi, nici academii, nici o organizație asemănătoare cu cele mai înaintate, nu sunt în stare de a înlocui *munca*, și o stare de lucruri, care nu se întemeiază pe ea, e o fantasmagorie, care va dura mai mult sau mai puțin, dar se va prefice în fum la suflarea recei realități.»¹⁾ Și în genul acestei reflexiuni sunt încă multe altele.

Cuprinsul unei civilizații nu se realizează de

cât prin muncă: acesta este marele adevăr asupra căruia trebuia să stăruie Eminescu. Din nenorocire; el n'a făcut de cât să-l enunțe, ca și mulți alți, de altmintreli, după dânsul. Dacă ar fi stăruit asupra acestui adevăr, cu mintea cea limpede pe care el o avea, ajutat de cultura solidă pe care o primise din Universitățile germane, Eminescu ar fi ajuns de sigur să formuleze pentru totdeauna cauza neajunsurilor în cari ne sbatem noi, Români de astăzi; el ne-ar fi definit pentru totdeauna datoria celor ce voim să luptăm pentru binele neamului! Dar Eminescu a lunecat într'o altă direcție, precum vom vedea îndată, și adevărul enunțat de el a rămas fără o mai de aproape cercetare. Colegii săi din societatea *Junimea*, l'au repetat după dânsul pe toate tonurile, când mai duios când mai declamatoriu, așa că astăzi toți îl cunosc dar nimeni încă nu l'a analizat în mod obiectiv, și n'a scos dintr'însul toate consecințele pe cari un om de știință le poate scoate. Și cu toate acestea, toți vorbim de naționalism.

Adevăratul înțeles al naționalismului,—naționalismul cum trebuie să se înțeleagă,—are ca premisă majoră adevărul enunțat de Eminescu: *la civilizație nu se ajunge decât prin muncă*! Cum îți este munca așa îți este și civilizația! După cum este munca pozitivă pe care un popor o produce, așa va fi și civilizația lui! Orice altă credință, vorba tot a lui Eminescu, nu este decât o fantasmagorie.

Care este munca poporului nostru? Este ea la înălțimea civilizației pe care ne-am apropiat-o? Este ea sub nivelul acestei civilizații? Aci stă cheia înțelesului pentru toate nenorocirile noastre. Dacă munca noastră este la înălțimea civilizației pe care ne-am dat-o, și totuși populațiunea noastră muncitoare degenerază, și parazitismul se întinde în viața publică și nemulțumirea generală crește... atunci singura explicație posibilă este că suntem înconjurați sau subminați de dușmani bine pregătiți pentru distrugerea noastră și care lucrează în contra noastră, după un plan bine stabilit! Dacă munca noastră însă nu este la înălțimea civilizațiunii pe care ne-au dat-o, atunci explicarea se schimbă. Pentru a cădea în nenorocire, nu este nevoie de dușmani bine pregătiți și învoiți între dânsii, ci sunt în deajuns faptele noastre, noi ne suntem nouă cei mai mari dușmani! Viața noastră publică, în cazul acesta din urmă, pentru a fi viciată de parazitism, nu are nevoie să aștepte imigrațiunea străinilor, dușmanii noștri, ci se viciază ea singură prin deprinderile noastre neadaptate civilizațiunii; paraziții răsar din mijlocul neașilor Români, bunii noștri frați. Bunioară, legile noastre politice, impun regimul parlamentar, adică regimul după care afacerile publice se decid prin discuție publică, fiindcă discuție publică se presupune că va produce adevărul, dacă noi însă, nepregătiți pentru discuție cinstită, ne miștim chiar pe noi înși-ne! cum voim atunci ca regimul parlamentar să ne aducă vre-un folos? Doi oameni de știință ajung prin discuție la un adevăr durabil, fiindcă fie-care dintre dânsii și-a impus anumite reguli de discuție, și în primul rând legea morală ca să afirme numai aceea ce crede obiectiv; dacă ei ar face altfel, dacă fiecare nu s'ar asculta decât pe

1) M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, I. pag. 241.

sine, de sigur că discuția n'ar ajunge la nici un rezultat. Și tocmai așa facem noi în politică. În discuțiile publice nu ascultăm decât pe acela care vorbește cum cer interesele noastre personale, iar pe acela care nu vorbește cum cer interesele noastre personale, îl hulim numindu-l «calomniator» al țării! Tot așa procedăm și în viața comercială și peste tot. Comerțul ca să fie profitabil trebuie să fie făcut în anumite condițiuni sufletești, care să împiedice risipa de timp și de material: noi însă, voim ca printr'o muncă «de mântuială» să profităm din comerț! Și ne mirăm apoi că nu izbutim! Dar, ar trebui ca să ne mirăm când s'ar întâmpla contrariul! Munca noastră, a Românilor, față de obligațiunile pe cari ni le impune civilizațiunea pe care ne-am dat'o, este o muncă «de mântuială» un *sabotage*, iar nu o muncă producătoare. În viața politică, nu facem politică, ci politicianism; în viața industrială și agricolă, nu muncim ci ne pripim spre «câștigul fără muncă»;—un ideal prea bine descris de Eminescu în satirele sale. Pentru a ajunge în situația, în care am ajuns, nu era dar nevoie de mâna străinilor dușmani; am fi ajuns noi aci unde suntem, și chiar dacă întreagă suprafața Țării Românești ar fi fost locuită totdeauna de neaoși Români! Căci dușmanii noștri nu sunt în afară de noi, ci sunt în noi înșine; și ei nu se numesc nici evrei, nici greci, nici bulgăroi cu ceafa groasă, nici nemți, ci se numesc: lenea, minciuna, lipsa de rezistență față de ispita viciului, orgoliul copilăresc, pe care nu-l știm distinge de mândria cea nobilă, și multe asemenea slăbiciuni, despre cari vorbim adesea noi între noi, între patru ochi, dar pe cari le ascundem în public de teamă că ne va râde lumea.¹⁾

Există, prin urmare, un «sîmbure greșit» în organizarea societății noastre, — cum prea bine zicea Eminescu;—dar acel sîmbure nu este de grâu sau de porumb, cum presupunea același Eminescu, imitând raționamentul lui Buckle, ci este un sîmbure de natură sufletească, și dela acesta ne vin toate neajunsurile! Dușmanii pe cari noi îi vedem în afară de noi, stînd la pîndă, nu au o existență mai reală decât o au întrupările pe cari le dă imaginațiunea poporului cauzelor ascunse și nepricepute. De ce este bolnav copilul tău, babă Ioană? L'a deochiat un străin, cumătră Stanco! Ai făcut rău că l'ai arătat străinului, babă Ioană! Și baba Ioana, pe viitor, își ferește copilul de ochii străinului, dar cu aceasta nu și-l ferește totuși de boală. Așa și cu boala poporului nostru. L'au deochiat străinii, fiind-că prea era muncitor? Să lăsăm știința babelor, și să venim odată la adevărata știință!

Eminescu, din nenorocire, cum am spus mai sus, nu a urmărit mai departe explicarea neajunsurilor societății românești pe baza adevărului pe care el însuși îl enunță așa de bine, ci cu vremea el ajunge la o nouă explicare,—aceea de a doua din ziarul *Timpul*,—care este cu mult inferioară, științificește, aceleia date sub influența lui Buckle.

1) Asupra nepotrivirii dintre însușirile sufletești cerute de cultura apuseană și însușirile de fapt ale poporului nostru, a se vedea mai pe larg scrierea noastră: *Cultura română și politicianismul*. Librăria Sococ, 1904.

În ziarul *Timpul*, între anii 1880—1881, el aruncă vina, după cum am văzut, pe elementele neistorice, rămășițele haimanalelor de sub steagul lui Pasvantoglu și Ypsilante; spuma tuturor resturilor din Fanar, și care s'a reconstituit într'un partid... acela al roșilor! Aceste stărpituri la fizic și la inteligență, «neavînd nici tradiții, nici patrie, nici naționalitate hotărîită, le vedem, «zice Eminescu, punându-se la discreția străinilor și votându-le când pe Strusberg, când răscumpărarea, ba «le vedem aliîndu-se în Moldova cu evreii, ca să realizeze lupta de emancipare națională de acolo. Aprinși «de o instinctivă ură contra tuturor elementelor istorice și autoctone ale acestei țări, le-am văzut introducând în toate ramurile legi străine, neadaptate nici intereselor, nici naturei ei!» Față de aceste stărpituri, —cari constituiesc după Eminescu, să nu uităm, marea majoritate a partidului roșilor, adică a partidului liberal!—poporul român stă plin de calități.

Poporul român n'are nici un defect, afară de acela că este prea blînd și se lasă să fie jupuit ca oaia din biblie! Naționaliștii de astăzi din jurul redacției *Neamului Românesc*, în tot ce privește aceste idei, sunt servilii imitatori ai lui Mihail Eminescu. Schimbați numai câte-va cuvinte: în loc de partidul roșilor, cum zicea Eminescu, ziceți partidul jidoviților, și în loc de Pasvantoglu, Ypsilante, Fanar... ziceți Mochi Fișer, Froim Fișer. Palestina... și atunci aveți articolele naționaliștilor redactori la *Neamul Românesc*! Ideile sunt aceleași, numai că la aceștia din urmă, ideile sunt exprimate mai puțin plastic de cum știa să le exprime Eminescu. D-l A. C. Cuza singur, încearcă între acești naționaliști o notă originală, exagerând până la absurd campania contra evreilor. D-l A. C. Cuza nu vede înaintea ochilor decât pericolul jidovesc; după dînsul: presa este jidovită, magistratura este jidovită, țara întreagă este jidovită... Și Eminescu, dealtmîntreli, în multe din articolele sale din *Timpul* fulgerase în contra ... Caradalelor, Ganiilor, Ferekizilor, etc., acuzându-i că ar fi pus stăpînire pe această țară! A exagerat el dar un Eminescu; de ce n'ar exagera în această direcție și un A. C. Cuza?

Însă această comparație să nu ne înșele.

«Comparaison n'est pas raison», zice un proverb francez, și aci este locul să-l repetăm și noi. Din faptul că Eminescu a exagerat nota naționalismului ieftin în articolele sale din *Timpul*, întocmai cum exagerează astăzi și d. A. C. Cuza, nu rezultă de loc că motivul care produce exagerarea d-lui Cuza a fost și cauza exagerării lui Eminescu. Mihail Eminescu, avea ce-i drept între 1880—1881, calitatea de redactor la un ziar de partid,—și anume la un ziar adversar *roșilor*,—și aceasta explică întru cât-va pasiunea sa, dar aceasta nu explică pe deplin abaterea sa de la direcțiunea pe care o începuse mai nainte, pe când se afla în Iași. Eminescu putea fi pătimaș în polemică, dar el nu era omul care să părăsească o metodă științifică, pentru a susține o convingere dictată de interesul unui partid, fie chiar când acel partid era compus din prietenii săi. Naționaliștii de astăzi pot face așa lucru, nu însă și Eminescu.

Pentru ca să se opereze o așa schimbare în jude-

cata lui Eminescu, a trebuit ca în sufletul lui să se fi petrecut ceva de mare importanță, ceva care să-i fi schimbat cumpăna hotărârei, și care să-l silească să arunce preocupările științifice pe al doilea plan, și să pună pe primul plan interese de altă natură!

În adevăr, există după părerea noastră, un motiv puternic care a putut să facă pe Eminescu să ia o altă direcție în explicarea stării sociale a țării noastre, și care l'a putut aduce de la raționamentul unui Buckle la tonul violent și adesea nedrept al articolelor sale din *Timpul*. Când vom cunoaște acest motiv, vom cunoaște și principala cauză pentru ce adevăratul înțeles al naționalismului își face cu atâta greutate un drum în conștiința compatrioților noștri...

De acest motiv rămâne să ne ocupăm în ultima parte a studiului nostru.

C. RĂDULESCU-MOTRU

(Stărușitul în numărul viitor).

CESTIUNI SOCIALE

VEFERANII DOBROGENI

(NOTE DIN ESCURSIU)

Trebuia să fac drumul de la Hârșova la Cernavoda, pe apă. Pornirăm ceva mai târziu, din cauza unor șle-puri ce ocupau portul. De și în susul apei, luntrea plutea lin, când mânată de mișcarea ritmică a lopeților, când trasă la edec. Am lăsat în urmă satul G., plin de lipoveni, am trecut cu obraz curat cotitura Verigei primejdioase; ne aflam cam în dreptul satului L., așezat pe coama unor dealuri pietroase, când, de-o dată, sălcile dese și mlădioase ce întovărășesc Dunărea, începură să se agite sub bătaia austrului, pornit fără de veste. Valurile bătrânului fluviu mâniat, își arătau puterea, față de coaja de nucă în care ne găseam. Trebuia, cu ori ce preț, să tragem la mal, căci altfel ne puteam pomeni, fără voie, îndărăt la Hârșova. Întâmplarea ne opri tocmai în dreptul unor bordeie presărate pe coasta unui deal scormonit de cariere.

După ce tragem luntrea pe uscat, spre a o adăposti de furia valurilor, ne îndreptăm, cu desagii în spinare, către cea dintâi locuință din cale. Un moșneag încă verde, ne ese înainte, scos din casă de lătratul unui câne, încovrigat înaintea ușii.

«Bucuros de oaspeți, moșule?».—«Apoi unde stăm și noi, s'a găsi un locușor și pentru D v., că doar nu-ți rămânea afară pe o vreme ca asta» răspunse stăpânul, în cea mai dulce și curată moldovenească.

Repede legarăm prieteșug, mai ales când află că sunt din Iași, aproape de ținutul Vasluiului, de unde nevoia l'a mânat pe pământul dobrogean. Afară începu să toarne cu cofa, dar nu mai aveam nici o grijă. La lumina focului ce pâlpâia în vatră, după ce se sătură de pus întrebări: de unde venim, ce căutam, încotro vroiam să ne ducem, spovedania începu, repetând aproape aidoma, peripectivile veteranului din nuvela «Datorii uitate», a lui Jean Bart.

Câte n'a îndurat până ce s'a văzut unde este. Mânat din gară, în gară, cu căruța plină de ce mai rămăsese

din vechea gospodărie desfăcută, părea că era un țigan cu șatră.

Din portul Cernavoda, el și tovarășii lui, fură luați în primire de niște oameni, cari nu știau unde să-i ducă, pentru că nu era încă hotărât, unde să le dea pământ. Au colindat multe sate, până ce i-au asvârlit pe malul Dunării.

— Ei, moșule, ce-a fost s'a trecut; bine în sfârșit că te-ai văzut la gospodăria cea nouă! — Dădu din cap cu tristețe, și arătă spre «baba» lui, care stătea mută pe un scaunel lângă vatră, cu mânele subsuoară...

— Vai de gospodăria noastră, făcu el de la o vreme. Nici leaca cea de grâu, ce am putut-o scoate, nu am unde să o pun. E în odaia de alături, unde aveți să hodiniți. Ne-au amăgit că ne dau de casă, că ne cumpără boi, că ne dau un car. Cum nu ț'au dat Domniei tale, așa nu am văzut nici eu nimic. Ca să ar, înjug vaca alături de mârțoaga de cal, cu care am venit din țară. M'aș duce mâne înapoi, să mor în satul meu, dar nu mai pot. Suntem legați de mâini și de picioare cu plata dărilor pe pământ. Deacum, cum va vrea Cel de Sus, că nu mai e mult până departe; să apropie funia de par.

De când am poposit la bătrânul veteran—sunt vre-o cinci șease ani de atunci—mai în fiecare vară trebuie să colind când o bucată din Dobrogea. Credeam la început că numai întâmplarea mi-a scos înainte pe unul din acei oameni, veșnic tânguitori, cari nu se mai mulțumesc cu nimic. Dar ori unde mă întorceam, auzeam acelaș plâns. Nu era inconștienta dorință «Vrem pământ», exprimată chiar de acei care posedă câte 10—15 hectare, ci jăluirea nenorocitului pribeag, asvârlit în lumi străine, fără sprijin, fără îndrumare, lăsat singur să se lupte cu o climă deosebită de cea obișnuită lui, cu un pământ, dacă nu sterp, dar productiv numai în anumite condițiuni de lucru, să înfrunte indiferența sau lăcomia unei administrațiuni nemiloase ca și ciuda ori ura elementalului antochton, căruia i-a răpit pământul ce i se cuvenea. În libertatea de care ar fi trebuit să se bucure, doria sclavia stăpânului, îi părea rău după vremea când muncea pentru alții, căci măcar «aveai la cine întinde mâna când erai la amăn».

E plină Dobrogea de tânguirea dreaptă, a acestor nenorociți. Ea se poate auzi pe malul Dunării, ca și între dealurile pietroase, la miez de noapte ca și la miez de zi.

Mă găseam, anul acesta, în liniștea și singurătatea unui deal din județul Tulcea, căutând un colț umbros, unde să mă odihnesc puțin. Ahea aciuat în o groapă, din care se săpase piatră și apărură înaintea mea, ca din pământ, o umbră de român istovit, cu o căciulă țurcănească în cap, măcar că eră luna lui Cuptor. Purtă în spate o sarcină de vreascuri, adunate pe furiș în o mare zi de sărbătoare. Eră un însurățel, venit cu so-crul său veteran, tocmai din Strehaia, lângă Baia-de-Aramă. După ce trecu spaima întâlnirii prea neașteptate, explicabilă și la unul și la altul, veni rândul satisfacerii curiozității și apoi a destăinuirilor. Aceeași tânguire auzită de la vasluiianul din Constanța fu repetată și de olteanul din Tulcea.

«Calicie curată, Domnule, nu altceva. Doi ani de-a rândul seceta ne-a dat gata. Cele câte-va fire de secară

scoase din pământul de cremene, trebuie să-le păzesc de perceptorul ce nu ne lasă în pace. Plătim aproape 200 lei pe an pentru pământul ce ni l-au dat. Lui socru-meu, dragă Doamne, i se cuvine 8 hectare, dar i-au dat numai 6. Ci-că unul e pentru imaș, unde o fi nu știm, iar altul e pădure. Celelalte 6, iată ce fel de pământ e. Tarlaua noastră e colea. Abea ai sgâriat pământul cu plugul și dai de bolovani de piatră. Ne-au dat boi. Au adus toate stârpiciunile, și le-au împărțit pe sprânceană. Lui socru-meu, i-a perit un bou la lună. Ne-au făgăduit înlesniri de casă, dar trăim în bordeie, mai rău decât lingurarii. Ne-au asvârlit în sat bulgăresc; nici apă nu ne lasă să luăm, căci pun lacăte pe la puțuri, ne mână să aducem apă de băut tocmai de la dereua cea de colo, arătându-mi albia unui pârâiaș de parte cale de 4—5 km. de sat.

Am strâns mână dela mână și ne-am dus câți-va la București, ca să cerem dreptate. Cum ne-am dus, așa ne-am întors. Primarul și cu jandarmii pun țara la cale. Ba am auzit că săptămâna trecută a fost prin partea locului un ministru. Pe la noi nu s'a oprit ci a trecut ca fulgerul cu «tomobilu», ca să ajungă la vremea mesei la Babadag. În țară, la o nevoie cum e aceia din ăst an puteam găsi de lucru, ba la șosea, ba la gară, ori la stăpân. Aici stăm cu mâinele în sân, căci nu ne putem apuca de nimic. Am voit să mă duc la carieră, să învăț a scoate piatră; nu m'au primit; mi-au dat răspuns că au talieni și sârbi deajuns. Unii ș'au dat pământul la bulgari, muncind cu ziua pentru stăpânii lor cei noi: alții au făcut ce au făcut și au vândut ce mai aveau și peste noapte au fugit. La urma urmei voi face și eu ca dânșii, măcar că știu că nu scap de datorie. Ia, păcate pe capul nostru, și osândă dela Dumnezeu. După asemenea vorbe, spuse în mijlocul naturei îngăduitoare, unui străin dela care nu putea aștepta nici o îndreptare, deci cu aeea curățenie de suflet adusă de împrejurări, mai încăpeau cuvinte de mângâiere, de liniștire, de speranță într'un viitor mai bun? Și nu eră exagerarea ori durerea unuia, lovit de soartă. Cine a avut ocazia să treacă prin mai multe sate cu veterani, a putut constata adevărul în toată urâta lui goliciune. «Mahalaua» veteranilor se recunoaște ușor, fără multă căutare. Bordeie tupilate, cu un ochiu de fereastră cât pumnul, într'o ogradă neîngrădită, în care stau asvârlite, pare că le-a adunat apa, un coșar pe jumătate isprăvit, o căruță cu trei roți, răsturnată, câte-va cioate, un contrast isbitor cu gospodăriile întemeiate ale străinilor, cu casele încăpătoare, cu grajdurile pentru vite. În satul B., zăresc în ograda unui veteran o casă lutuită și acoperită cu țigle. Întreb cine e norocosul, care a început să-și zidească o locuință mai omenească. Un bătrân de prin Dorohoi, servitor la școală, îmi desluși că e modelul de casă, ce eră să se zidească pentru veterani, dar că a rămas de doi ani neisprăvită. De frică să nu-l puie la dare, gospodarul stă în vechiul bordei, rămânând casa ca o curiozitate, arătată cu degetul de bulgarii ce compun populația satului. Ori unde te-ai întoarce, casa veteranului e de recunoscut. Treceam prin satul O. În mijlocul căsuțelor curățele ale locuitorilor băstinași, zăresc o cocioabă aplecată pe o coastă. Mare lucru, zic tovarășului meu, ca această locuință să nu fie a unui român

pribeag». Un vecin îmi lămurește că e a unui veteran ce a fugit din sat, cu tot ce mai aveà. Și așa ori-încotro îmi îndreptam pașii.

* * *

E greu de deslușit care a fost scopul adunării pe pământul dobrogean a unui număr mare de veterani. Dacă a fost numai dorința umanitară de a mai alina ultimele zile ale bătrânilor ostași, s'a greșit calea. După socotelile se mi-a făcut o persoană în măsură să știe suma totală cheltuită până acum în chestia veteranilor — sumă care nu pare a fi ajuns în întregime până la ei —, s'ar fi putut ajuta cu jumătate din ea sub formă de mică pensiuine, pe toți cei ce au fost aduși în Dobrogea; de sigur și lor le-ar fi priit mai bine să rămână locului, prin satele unde odihnesc ciolanele părinților lor, decât să-și mute calicia în locuri străine. Se zice însă că scopul a fost să mai mărească numărul românilor, mai ales prin satele dobrogene, pe unde străinii erau mai compacți. În cazul acesta, s'a făcut o greșală și mai mare, căci s'a nesocotit una din legile biologice, care puțin se schimbă și când e vorba de om. E dovedit că o ființă luată din mediul ei obișnuit, cere un timp îndelung, de multe ori chiar vieți de generații până să se adapteze la mediul nou, deosebit de cel din tâu. În primul rând se cer elemente viguroase în deplină putere, care să poată lupta cu bun rezultat contra noilor nevoi. Aducându-se elemente istovite, aproape de încheierea vieții, asvârlite într'o populațiune ostilă, fără nici o îndrumare serioasă, pe un pământ și într'o climă care diferă mult de acele obișnuite, lăsându-le și în sărăcie, au fost date pradă unei peiri sigure, cheltuindu-se și banii de geaba.

În ori-ce caz, starca acelor nenorociți ostași, din a căror sânge s'a plămădit România liberă, nu e de loc de invidiat. E un contrast dureros între soluția la care s'a ajuns pentru ei, zidul de armată ce a cucerit Plevna și între răsplata, laudele și statuetele ridicate marilor căpitani ce stăteau la adăpostul depărtării sau conducătorilor de cabinet, la care nici nu ajungea mirosul fumului de praf, ce înădușa respirația celor mulți. Drept și omnesc ar fi, nici nu mai pomenesc și de mândria simțului de naționalitate, ca soarta veteranilor dobrogeni să fie mai bine cunoscută de cei în drept, spre a putea să li se aducă măcar alinarea ultimelor lor zile.

DR. I. SIMIONESCU

Profesor la Universitatea din Iași.

DINCOLO DE FORTIFICAȚII

Mai zilele trecute am avut ocazia să călătoresc, în tren, câteva ceasuri, cu un fruntaș al partidului de la putere, un om care are cuvânt hotărâtor în sfatul țării. Alergând, cu expresul, pe valea Siretului, spuneam fruntașului, că noi, moldovenii, ar trebui să cerem și să stăruim din toate puterile, să ni se canalizeze Siretul, lucrare prin care am dobândi patru mijloace de înălțare economică a urgisitei Moldove.

Și anume:

Dacă s'ar canaliza Siretul și s'ar face navigabil, agricultura Moldovei ar propăși, pentru că transportul

unui vagon de cereale care costă astăzi din nordul Moldovei până la Galați sau Brăila, peste 150 lei, când transportul s'ar face pe apă, n'ar costa nici pe jumătate, de la cea mai îndepărtată gară, iar pentru agricultorii de pe valea Siretului, transportul s'ar reduce la mult mai puțin.

Prin canalizarea Siretului s'ar da agriculturii o imensă întindere de pământ, de calitate cea mai bună, pe care s'ar putea cultiva grâu pentru îndestularea întregii țări.

Odată Siretul canalizat, s'ar putea face irigații, ideal pe care ar trebui să-l urmărească țara asta, care, oricâte jertfe zadarnice am face, tot țară agricolă va rămânea și trebuie să rămâie.

În sfârșit, canalizându-se Siretul, s'ar naște o viață nouă, s'ar deschide un nou câmp de activitate, pentru mulți cari ar vrea să muncească, dar n'au ce.

Fruntașul politician a ascultat spusele mele, a găsit că am dreptate, și după ce mi-a arătat greutățile tehnice pe cari le-ar întâmpina o asemenea lucrare, *părerii* cari nu prea erau întemeiate, mi-a obiectat că dacă Siretul ar deveni navigabil, s'ar face o concurență dăunătoare căilor ferate.

I-am arătat că și aceasta este o părere greșită.

Mai întâi ar trebui să dispară mentalitatea aceasta nenorocită, după care publicul este creat pentru existența căilor ferate, și nu căile ferate sunt construite pentru satisfacerea trebuințelor publicului.

Din cauza acestei mentalități, cerealele noastre stau prin gări, în bătea ploilor, până ce încolțesc în saci; din cauza asta nici un tren nu mai pleacă și nu mai sosește la timp, și tot din cauza asta, personalul căilor ferate este de-o îndrăzneală și de-o obrăznicie ne mai pomenită cu călătorii cari au nenorocirea să vie în contact cu dânșii.

Dacă s'ar face canalizarea Siretului de către niște particulari, Statul nostru, care este negustorul cel mai nemilos, judecând din punctul lui de vedere, ar avea dreptate. Această lucrare, însă, făcându-se tot de Stat, care-și poate îngădi prin legi draconice ori-ce privilegiu, frica de concurența aceasta nu are nici o rațiune.

Scăzând încasările căilor ferate de la transportul mărfurilor, ar scădea și cheltuielile. E lucru firesc acesta: dacă nu vor mai circula sute de trenuri de marfă, cari trebuie să plece la ceasuri anumite, fie că au sau nu ce să transporte, n'are să se consume nici combustibil, n'are să se plătească nici personal, prin urmare n'are să fie cheltuială.

Pe de altă parte, venitul cu care s'ar micșora balanța căilor ferate, ar încărca pe acela al navigației pe Siret, și nu numai că nu ar fi pierdere, în definitiv, pentru Stat, ci și din această schimbare s'ar realiza un beneficiu, pentru că deși transportul pe apă este mult mai eștin de cât acel pe uscat, totuși câștigul este și el mult mai mare la primul sistem de transport.

Tovarășul meu de călătorie a recunoscut și aceste adevăruri, și cu toate acestea continuă să susție că Siretul nu trebuie să fie canalizat, și ca ultim argument mi-a spus că acest lucru nu trebuie făcut pentru că...

Siretul este dincolo de fortificații.

Dincolo de fortificații!

Aceste trei cuvinte mi-au deșteptat o lume întregă de amintiri, și mi-au născut o sumedenie de cugetări pesimiste.

Eu am călătorit foarte mult prin țară; aș putea țineă recordul. Numai anul acesta, în timp de șapte luni, am făcut, cu drumul de fier, *cincisprezece mii* de kilometri, afară de drumurile cu trăsura. Am văzut multe și am auzit multe. Și din toate am ajuns la convingerea că România se compune din două țări cu totul deosebite: o țară din care se adună milioane și altă țară în care se cheltuiesc acele milioane pentru folosul obștesc. Și hotarul între aceste două țări l-am determinat cu prilejul convorbirii avută cu fruntașul politician de care am vorbit: hotarul acesta este linia fortificațiilor.

Călătorul din drumul de fier recunoaște, în fiecare clipă, că străbate țări deosebite.

Poftim într'o zi în gara de Nord, pe vremea când pleacă trenurile. Iată un tren foarte lung, cu vagoane directe pentru Târgoviște, Câmpulung, T.-Jiu etc.; și iată un tren foarte scurt, cu vagoane foarte puține. Cel întâi străbate cu repeziciune țara de dincoace de fortificații; cel de al doilea merge gâfâind ca un ofticos spre pustiurile de dincolo de fortificații. Ba, mai mult încă, din București pleacă un tren, seara, care se oprește la Mărășești: pe linia fortificațiilor. Este un tren care merge numai până la hotarul țării de dincoace de fortificații.

Deosebirea dintre cele două țări îți sare în ochi; privind gările. Dincoace de fortificații se face lux; dincolo de fortificații nu este nici strictul necesar. Până și Râmnicul-Sărat are o gară monumentală, pe când gara din Iași, luminată cu petrol, îți face impresia locuinței unui calic. D'apoi linia propriu zisă? Dincoace de fortificații ace electrice, poduri solide, până și cantoane luxoase; dincolo de fortificații, podiște pe cari le ia apa la cea întâi ploaie mai gospodărească, iar despre îmbunătățirile necesitate de progresul tehnicii nici vorbă.

Aceiași deosebire o constată călătorul cu trăsura. Dincoace de fortificații, șosele splendide, străbat toți munții; dincolo de fortificații, călătorul nenorocit, care se avântează spre Slănic ori spre Dorna, străbate, cu zilele în mână, drumuri așa cum erau pe vremea lui Ștefan Vodă cel mare și sfânt. Dincoace de fortificații, de pildă în județul Dâmbovița, aproape nu mai există drumuri naturale, pe când dincolo de fortificații, în Dorohoi, de pildă, aproape nu se cunosc șoselele.

Deosebirea aceasta o constăți numai din goana trenului și din trapul cailor. Iar dacă mai intri în orașe, și prin unele sate, și vezi unele lucruri, și auzi cele ce nu se pot vedea, nu mai stai o clipă la îndoială că altă țară e dincoace de fortificații, și alta dincolo de fortificații.

Și consecința logică a acestor lucruri este că: pe când dincoace de fortificații răsăr milionarii ca ciupercile după ploaie, dincolo de fortificații, se spulberă, ca de furtună, și ceea ce-a mai rămas adunat din alte timpuri.

Și care să fie pricina că România este împărțită în două țări, al căror hotar — linia fortificațiilor — este aproape vechiul hotar dintre fostele Muntenia și Moldova?

Am întâlnit odată, într'un oraș din Moldova, un om

tânăr, foarte inteligent, cu o cultură aleasă, bun patriot, dar foarte ciudat. O noapte întreagă, noapte lungă de iarnă, a făcut să-mi defileze pe dinaintea ochilor, o serie de tabele statistice, cu ajutorul cărora voia să-mi dovedească un lucru care, la început, mă pusese pe gânduri: că Moldova este o țară cucerită, și că cuceritorii ei o tratează ca englezii pe indieni, iar cuceritorii Moldovei sunt frații noștri munteni, cari singuri cârmuiesc țara.

Și tabelele acestea cuprindeau lucruri curioase.

Una din ele privea magistratura.

Gazda mea făcuse următoarea socoteală: în țară sunt atâtea curți de apel cu atâta număr de judecători; la curtea din Craiova nu este nici un moldovean, pe când curțile din București, Galați și Iași au mai mulți judecători munteni de cât moldovenii, în comparație cu populațiunea din amândouă țările. Și comparația o făcea așa: dacă numărul total al consilierilor de Curte este atâta, apoi pentru atâta populație a Moldovei s'ar cuveni să fie atâția consilieri moldovenii, și întru cât numărul real este inferior numărului care ar trebui să fie, urmează că moldovenii sunt nedreptățiți.

Aceiași socoteală era făcută și pentru președinții de tribunale, dovedind că numărul muntenilor era mai mare de cât al moldovenilor.

Și așa, pentru fiecare ramură de activitate, când îi spuneam că aiurează, el îmi scotea ochii cu statistica. Mai cu seamă în privința armatei, moldoveanul meu era neînduplecat: ceasuri întregi mi-a citit nume de coloneli și generali, pentru a mă convinge că gradele superioare se recrutează cu o majoritate exorbitantă dintre munteni, dându-se și moldovenilor câte o iluzie de dreptate, înaintându-i când trec în rezervă.

Am încercat să-l conving de netemeinicia susținerilor lui, și când mi-am dat pe deplin socoteala că mă aflu în fața unui maniac de moldovenism, n'am voit să mai discut cu el.

Teoriile acestui maniac mi-au răsărit în minte când frunzașul politician mi-a amintit că Siretul e dincolo de fortificații.

Acesta însă, era moldovean sadea, intrat de curând în vârtejul politice efective, și-l cunosc de mult și destul de bine, și am convingerea că nu vede lucrurile prin prisma muntenismului, de care l'ar fi învinuit tânărul de care am pomenit. Când politicianul mi-a spus că Siretul nu trebuie să fie canalizat, el nu a fost condus de argumentul că Siretul e în Moldova, ci de adevăratul argument isvorât din toată sinceritatea cugătării lui, că Siretul e dincolo de fortificații.

Și această mentalitate este extrem de primejdioasă. Avem mărturisirea guvernanților că țara este împărțită în două părți: una dincoace de fortificații, menită să fie și România de mâine, și alta dincolo de fortificații, menită să fie Rusia sau Austria de mâine, în caz când, numai cu acest preț, România de dincoace de fortificații ar putea fi menținută ca țară deosebită.

Această mentalitate nenorocită, făurită de oameni pe cari ne place să-i scotim mari patrioți, explică pentru țara de dincolo de fortificații este, ca și fata moșneagului din poveste, urgisită de mama ei vitregă.

Dincolo de fortificații!

Și când te gândești că fortificațiile acestea au a fi apărate de soldații de dincolo de fortificații, și că acești soldați ar putea pătrunde și ei taina gândirii guvernanților!

ARTUR GOROVEI.

ARTĂ

STINGEREA UNUI IDEALIST: VITTOLD ROLLA PIEKARSKI

Eră prin anul 1897, prin Septembrie, în vremea congresului studentesc din Tg. Jiu,—unul din cele din urmă congrese studentești în cari se mai dădeau și lupte de idei pe lângă acele de chef și veselie,—când am cunoscut pe V. R. Piekarski. După îndemnul unui prieten, publicist, care mă întovărășea și care-l aprecia mult, am făcut cunoștința lui, făcându-i o vizită la locuința sa modestă ce-o avea pe vremea aceea în Tg. Jiu, fiind, dacă nu mă înșel, profesor de desen acolo.

M'a lovit în chip deosebit și de neuitat figura acestui bărbat, aducând așa cum socotesc că trebuie să fi fost figura lui Tolstoi pe la 40 de ani, de-și va fi lăsat barbă: asta trebuie să fi fost vârsta lui Piekarski când l-am văzut atunci, pentru întâia oară. O fizionomie blândă, tip slavo-teuton, impunându-se atențiunii printr'o barbă mare, lungă, blondă-castanie și un păr bogat ceva mai închis; trăsături dulci, ochi negri mici cătând cu drag și cu simpatie. De atunci, la rari răstimpuri, l-am mai văzut pe Piekarski, și tot astfel mi-a apărut și tot astfel se pierde pentru de-a pururca din întâlnirea mea: mort la spitalul Pantelimon.

Atunci, la Tg. Jiu, l-am văzut înconjurat, aproape înecat în vrafuri de cărți și de deseme, cari împodobiau toți pereții odăii lui. În mintea mea se făcea par'că un joc de curcubeu, căci se desfăceau într'un amestec multicolor vâpselile desemnurilor ce ni le arată și dânsul, și mesele, și pereții. Și neînțelegători cum eram noi și eu și prietenul publicist—de toate farmecele ce se desfac pentru cunoscători, dânsul, ca vrăjit, căută să ne puie pe calea înțelesului acelor deseme dintre cari majoritatea arătau motive de artă și desen românești. În același timp, odată cu efectul ce trebuia să ni se deslușească din îmbinarea culorilor, dânsul mai căută să ne edifice și asupra efectului psihologic și rostului social al desemnului și al stam-pelor. Pentru întâiași dată în viața mea, am întrevăzut în pictură și în desen și *alt ceva* de cât efectul fizic și adeseori prozaic al liniilor și culorilor. Nu eră din parte-i o expunere propriu zis științifică, cu probleme și teorii de estetică, dar din întreaga-i ființă, când ne vorbea de arta românească, se degajă un suflu care ne cuprindea, ne convingea și ne făcea fără motive calculate și măsurate, să-i dăm toată dreptatea și să regretăm adânc că omul acesta se pierdea în mediul îngust al unui târg ca Tg. Jiu.

Dar numai vorba vine că Piekarski se pierdea acolo. În realitate el nu se pierdea de loc; căci, tot în zilele congresului studentesc de atunci, când ne-am pornit cu toții, în căruțe, mergând șirag, să vizităm valca Jiului până la trecătoarea Lainici; care nu ne fu mirarea, mie și prietenului meu, să-l vedem pe Piekarski mergând pe jos, *apostolește*, până la un sat învecinat, de nu mă înșel chiar Bumbeștii, spre a mai vedea de rostul băncii populare, cea dintâi ce-o înființase dânsul în țara noastră, care legalmente nu era și țara lui. Nu

voiu uita niciodată imaginea acestui drumeț, întru nimic rătăcitor—căci dânsul știa bine încotro merge și pentru ce merge,—imaginea acestui drumeț pe drumul colbăit și bătut de soare, cu silueta lui subțire, delicată și mai mult 'naltă, ușor încovăiat, cu barba răsfirată și cu privirea împlântată înainte. Ne-a zâmbit dulce, prietenos, cu o prietenie ca de veacuri, nu de decenii ori de ani, și ne-a făcut să înțelegem că numai într-o temeinică organizare economică a țărănimii stă taina mântuirii ei.

Vrea să zică noul meu cunoscut nu era numai de senator, un profesionist ori meșteșugar cu totul redus în orizontul lui, dânsul era și un economist practic, un sfătuitor și un propovăduitor al principiilor de viață vrednică și îndestulată. Acum vedeam un uriaș în cunoscutul meu și meditam asupra soartei care l-a mântuit să vie în țară străină și să lucreze astfel, cum puțini lucrează în propria lor țară, când, mergând așa împreună până în preajma Bumbestilor, de unde era să ne despărțim de dânsul, din îndemnul lui, ne oprim dimpreună cu un mare număr de studenți să vizităm ruina unui castru roman de pe marginea Jiului.

Cu acel prilej s'a pomenit cu multe laude despre regretatul arheolog Tocilescu, care a fost la fața locului acolo mai înainte, spre a scoate cuvenitele învățături din acea ruină romană. Cine să fi găsit însă ruina? Cine, cel dintâi, să-i fi recunoscut însemnătatea? Cine să fi atras atențiunea asupra ei? Se înțelege de sine că mirarea noastră n'a găsit măsură, când ni s'a spus cam pe șoptite, că tot Piekarski a fost acela care a recunoscut și a cerut să fie studiat ca atare castrul roman de pe malul Jiului.

Desemnator, economist, arheolog... dar atât de puțin par să se lege în de ele aceste îndeletniciri, că omul care le practică sau cel puțin le știe pe tustrele, negreșit că mai practică și mai știe multe, multe altele. Trebuind să ne despărțim de acest minunat bărbat, ni s'au pierdut firește prilejurile de a-l vedea ce alte lucruri mai cunoaște; dar în puținele noastre întâlniri de mai târziu, am văzut și ne-am convins că Piekarski, că polonezul acesta rătăcit prin România, era cu drept cuvânt un enciclopedist.

Și totuși... traiul lui extrem de simplu și sărăcăcios: o neînsemnată leafă când era ca profesor de desen; restrânse mijloace când, neavând post oficial în București, trebuia să se mulțumească cu ceia ce-i renta ilustrațiunile pe la unele gazete și reviste ori pe învelitorile cărților unor stabilimente de editură. O calicie lucie care te lovea la un om cu atâta talent și cu atâta simț practic, simț practic mai ales, când era vorba de interesele obștești, căci el cu drept cuvânt poate fi socotit ca creatorul și inițiatorul băncilor noastre populare, ce se fălesc astăzi de-a avea câteva zeci de milioane.

Calicia care era răsplata văzută a tuturor talentelor și serviciilor sale, să-l fi jignit oare întru câtva pe el? Lucrul acesta nu-i de crezut. Vădit că pentru cei ce-l vedeau, Piekarski înpușca, cum se zice, francul, că era adesea prost îmbrăcat și nu totdeauna săturat, că era un nestatornic, fără domiciliu stabil, aproape un vagabond. Pentru dânsul însă aceste condițiuni valorau prea puțin, erau inevitabile intemperii de cari nu se sinchi-

sea nici măcar în măsura în care ele stânjeneau ori cum pornirea sa artistică și avântul său pentru binele tuturor. Acest polonez, «străin de țară și de neam», în schimbul atâtor servicii nu pretindea măcar ca «țara și neamul» să-l hrănească mai cum se cade. Acest «străin» lăsa altora beneficiile și slava chibzuirilor sale, oarecum conștient că pizma ce-ar răscoli-o prin cerearea unui drept al său, ar fi o pricină de împiedicare în munca în care se complăcea atât.

Cum este oare a se interpreta o atare personalitate? Cum să ne lămurim asupra actelor mărețe ale acestui om, într-o țară care nu era a lui și față de un popor cu care n'avea nici măcar înrudire de rasă? Pentru asta trebuie să nu vedem determinantele acțiunilor omenеști numai în jocul orb al intereselor precise, numai în considerațiunea unui schimb de servicii, ceace negreșit are loc la majoritatea muritorilor. Pentru asta trebuie să ne referim la închegarea anumită a fiecărui om, la răsadul etnic din care dânsul s'a desprins. Astfel unii oameni vor fi înțeleși în chipul lor de a lucra precum sunt înțelese în chipul lor de-a fi unele plante exotice cari, împotriva mediului climateric recalcitrant, se îndârjesc a-și schița cel puțin viața din patria de unde provin.

Polonia, după ce a conținut să mai fie o țară de sine stătătoare sub greutatea regimurilor ce au desfăcut-o, a împrăștiat în toată lumea energii. Ca dintr'o vastă și mândră seră, prăpădită de cutremur, din care prind a se vedeă pe la vecini, așa ca de căpătat, exemplare rari scăpate din dezestru, din Polonia s'au desprins și au rătăcit destui vizionari, destui idealști și prin țara noastră, dându-ne nouă ceia ce ar fi urmat în mod natural să dea țării lor, de-ar fi continuat a exista. Unul din acești idealști a fost și Piekarski.

Popoarele cari și-au pierdut independența, poate nu atât din pricina degenerării și slăbiciunii lor, pe cât din pricina lăcomiei vecinilor lor, îndeplinesc în lume rolul compensator al unificării popoarelor. Membrii popoarelor subjugate, având slabă nădejde de întoarcere la independență, se împrăștie mai ușor și, ori în ce parte a lumii ajung, lucrează ca în propria lor țară, pentru că dânsii înclină forțamente a se socoti ca fiind cu adevărat copiii pământului. Astfel lucrează îndeobște polonezii, armenii și evreii. Încât îndeșmănirea națiunilor se complineste, pe această cale de îngenunchiare totală a unor națiuni, cu împrietenirea națiunilor. Popoarele cărora li s'a nimicit independența și li s'a șters patria de pe fața pământului, rămân în mod natural să și le recâștige sub altă formă prin stăruință și muncă în direcțiunea înfrățirii și armoniei universale.

Acesta-i motivul etnic pentru care polonezul Piekarski a îmbrățișat cu atâta foc și atâta modestie cauze românești. Cât despre avântul deosebit ce l-a pus în îndrumarea acelor cauze, motivul etnic nu mai poate fi invocat; aici apare în evidență numai închegarea sa aparte personală, apare acea însușire intrinsecă a plantei de-a da anumite flori și anumite roade. Aici este vorba de acci oameni pentru cari chiar considerațiunile de patrie și de neam sunt încă meschine spre a-i lămurii în toată desfășurarea firii lor; e vorba de acci oameni pentru cari doar pământul întreg nu-i încă prea

ngust pentru revărsarea întregii lor ființe, atâta sunt de buni, atâta sunt de prietenoși, atâta sunt de blânzi, atâta sunt de harnici, atâta sunt de dezinteresați... Aceștia sunt idealisții, sunt cetățenii lumii; și Vittold Rolla Piekarski a fost unul dintre aceștia.

Iași, 24 Oct. 1909.

DR. P. ZOSIN.

LITERATURA

DOINA LUI EMINESCU

Copiii fără părinți, orfanii, nu rămân niciodată cu sentimentele ce obișnuit întâlnim în comunul oamenilor. Ei ajung sau niște revoltați, în stare veșnică de apărare, reci și fără simpatie, fiindcă simpatie adevărată n'au întâlnit nici dâșii în copilăria lor,—sau niște resemnați.

Copiii fără părinți sunt singuri, veșnic singuri. Când nu poți fi cu oamenii și nici în potriua lor, e firesc să rămâi cu tine, cu gândurile tale numai. Și dragostea și simțirea se îndreaptă atunci spre lucrurile neînsuflețite, spre priveliștea care se duce și emoționează, spre muzică, care e un fel de desmerdare ideală, spre gândire-care e lăcomia spiritului. Când nu poți fi cu oamenii și nici împotriva lor, e firesc să fii cu frunzele, cu arborii și florile, cu văile întinse—cu natura. Pe cine superi când privești câmpia verde? Pe cine jighești dacă miroși o floare? Și cui faci rău când te afunzi în umbra deasă a pădurii? Aici, graiul tăcerii e mai adânc, mai spontan și mai bun parcă decât al omului.

Copiii fără părinți n'au primăvară. Primăvara e veselă, zburdainică și răspândește raze de căldură. Tocmai aceasta îi lipsește lui, copilului orfan, căldura primăverii, razele dumnezeiești, înviorătoare, ce scânteiază în zămbetul unei mame, în ochiul unui tată.

Acestea sunt reflexiile ce mi-a sugerat o povestire a d-lui Iorgu Bogdan, un fost judecător de ocol, azi retras la pensie. L'am întâlnit, acum câțiva ani în urmă, la mănăstirea Neamțului, unde mă dusesem să-mi petrec vara.

Ne vedeam adesea într'o poiană retrasă, înconjurată cu brazi, unde nu prea venea lume multă. Eu luam revistele mai nouă, el aducea ziarele, și ne citeam unul altuia ceeace ni se părea mai de seamă. Bătrânului îi plăcea cu deosebire poeziile; el cunoscuse și personal pe Eminescu, căruia îi păstrase o mare evlavie. Neamuri mai de aproape nu avea decât un nepot de soră, Teodor Bornea, către care își îndreptase în urmă toată afecțiunea sa.

Tocmai despre dânsul, despre Teodor Bornea, îmi făcu el povestirea, arătându-mi și o scrisoare pe care o păstră cu sfințenie în carnetul lui.

* * *

Teodor Bornea își pierduse părintele de mic copil. De câte ori se încercă să-și reamintească chipul tatălui său, nu reușea să vadă, în memoria sa, decât umbra nedeslușită a unei figuri, apariția unui vis pe jumătate uitat. Mama sa, Elena, rămânând văduvă în

floarea tinereții, se devotază cu totul micului Teodor, în care și pune toate speranțele ei. Ea se retrase la țară, unde avea o mică moșie, cu hotărârea de a nu mai apărea în lume decât la brațul lui Teodor, fiul său prea iubit,—dacă D-zeu o va ajuta să facă dintr'ânsul un om de omenie, după dorul și inima ei.

Femea duioasă, inteligentă și instruită, ea își adoră copilul fără a-l răsfăța, considerându-l ca un personaj apropiat, încă dela vârsta de șase ani. Băiatul făcu cursul primar în școala din sat, și mama lui îi fu preparatorul cel mai sârguitor. După terminarea celor patru clase primare, d-na Bornea trimete pe Teodor să urmeze liceul, la Bârlad.

Aproape de vacanția de Paști, Teodor primește o scrisoare dela unchiul său Bogdan, prin care îl rugă stăruitor să vie la dânsul. Teodor rămase un moment surprins, el nu primise dela mamă-sa, care îi scria atât de regulat, nici o veste, de trei luni și mai bine, și acum, în loc de a se duce de-adreptul acasă, la dânsa, să mai întârzie încă câteva zile pe la unchiul său, care locuște în alt județ, mai departe! Plecă în sfârșit din Bârlad la unchiul său, cu inima îndoită, cu o teamă vagă, trist, având presimțirea unei lovituri grele. Când sosi aici, el fu primit de toți ai casei cu o căldură, cu o atenție, par'că neobișnuită.

— Unchiule, zise Teodor la masă, mâine, nu-i așa, mă trimeți cu trenul de dimineață?

— Ba să mai stai și cu noi... ce, mare lucru două săptămâni?

Teodor simți ca un fier ars ce-i trece prin inimă. Îi fu groază să cerceteze mai mult, să întrebe de mamă-sa. Căzu pe gânduri și nu mai putu să mănânce nimic.

După masă se retrase într'un colț, posomorât, îngândurat. Plecă curând în camera de culcare, se desbrăcă și se aruncă iute în pat, apoi își trase plapoma peste ochi și izbucni într'un mare, într'un prelung hohot de plâns. Cu capul în perne, înghemuit, cu mâinile și picioarele strânse, stătu așa toată noaptea până la ziuă, vărsând șiroae de lăcrămi. Se simțea singur, cu totul singur, ca într'un pustiu, la începutul unui drum necunoscut.

Petrecu toată vacanția la unchiul său fără a face o întrebare, fără a scoate o vorbă măcar despre mama lui. D-l Bogdan pe de altă parte, păstră aceeaș tăcere. E atât de dureros, atât de greu să începi vorba despre unele lucruri... Nu-i venea să-i spue că sora-sa Elena murise încă din Ianuarie, subit. La școală nu l-a vestit din timp, cu gândul că mai ușor îi va fi să-l consoleze aici, la dânsul, în familie.

La plecare, în ziua de Dumineca Tomei, d. Bogdan îl strânse îndelung la piept; Teodor îi sărută mâna și apoi sări iute în trăsură, cu batista la ochi, ca să-și ascundă plânsul.

* * *

Trecu mai mulți ani. D-l Bogdan își regulă dreptul la pensie și se retrase la țară, unde avea o căsuță și un parc frumos, ca la două ceasuri departe de satul unde trăise în ultimul timp, sora-sa Elena. Teodor terminase liceul și se înscriesese la universitatea din Iași.

Aici își făcu puțini prietini, firea lui îl împingea să

stea mai mult retras, nevoind a lua parte decât foarte rar la întrunirile și manifestările zgomotoase ale studenților. Îi plăcea să ducă o viață liniștită, domoală, să citească mai mult decât să discute. Pe fața lui se așternuse o tristețe adâncă, o melancolie duioasă, ceva din umbra tainică pe care o aruncă uneori golul din inima omului.

El scriea adesea d-lui Iorgu Bogdan, singurul său confident, pentru care nu avea nici o taină. În scrisorile către unchiu-său, Teodor pune uneori câte ceva și din frământările și ascunzișurile sufletului lui.

Iată conținutul unei scrisori, pe care d. Bogdan o primise în ajunul paștelui și pe care dânsul o păstră ca o reliquă :

Dragă Unchiule.

Vine primăvara, vine Aprilie, totul începe să trăiască o viață nouă. Mi-i dor de câmp, de pădure, de țară, de dragoste și inimă bună, de d-ta. Vom face Paștele împreună, dragă Unchiule, împreună. Ai fost bun și iubitor cu mine, nu voiu să te las singur de sărbători.

Mă întreb în ultima scrisoare dacă mai știu ceva despre Eminescu, căruia i s'a dat un post la biblioteca universității noastre. Il întâlnesc adeseori prin sala de jos care duce la aulă, plimbându-se cu mâinele la spate, tăcut. Răspunde la saluturile studenților cari-l înconjură, dar nu le vorbește. De câte ori am încercat să leg vorba cu dânsul, nu mi-a răspuns decât prin monosilabe.

Câtă schimbare în el, Doamne!... Gânditor, cu privirea pierdută, el are o expresie de amărăciune și de descurajare vagă, care te 'nfioară. Se uită la tine și nu te vede, privirea lui blajină pare cu totul afundată în adâncimile sufletului lui necăjit. Viața lui nu mai e viață, ci o agonie neînchipuit de tristă, de dureroasă.

Să-ți istorisesc ce mi s'a întâmplat luna trecută.

Intr-o seară, după ce-mi trecusem examenul de sesiune la universitate, ne ducem mai mulți colegi la *Bolta-rece*, ca să mâncăm ceva. Un obicei al nostru, al studenților. În sală nu era decât un singur domn, retras în fund, cam la întuneric, așa că nu-i puturăm vedea fața.

Ne așezăm cu toții la o masă, apoi cerurăm să ni se aducă mezeluri, pâine și vin. Mai într'un târziu începem să vorbim de toate, de socialism, de pesimism, de religiozitate și antireligiozitate, de o mulțime de chestiuni în sfârșit, cari formează obiectul obișnuit de discuție al tineretului. Tocmai când ne aflam în toiul discuției, iată că vine un taraf de trei lăutari,—doi cu vioarele și unul cu chitara—cari ne salută, rugându-ne să-i lăsăm să cânte. Primirăm în cele din urmă, ba, mai târziu, câteva voci dela noi se uniră chiar cu ale lor.

În mijlocul gălăgiei, auzim pe străinul din fund :

— Adu vin.

Și după câteva momente, mai mult ca o șoptire:

Trecutau anii cu nori lungi pe șesuri
Și niciodată n'or să vie iară...

Noi tăcurăm, mirați din cale afară, uitându-ne unii la alții : era vocea lui Eminescu.

Ne-am dus numaidecât la masa lui și-l rugurăm să primească a lua ceva cu noi. Făcu un semn afirmativ din cap, fără a rosti însă vre-o vorbă. Ofta foarte des.

Nu trecu mult și ceru deodată lăutarilor să-i cânte o horă. După horă, îi întrebă, încet:

— Știți voi doina?... dar numai acompaniamentul, hangul, cum se zice... să mă lăsați pe mine să cânt, singur... acompaniamentul ușor, ușor de tot.

Și începu să cânte, dar așa de duios! cu atâta durere! că mi se păru ca un cerșetor dumnezeesc care așteaptă la poarta umanității, cântând cântecul primăverelor moarte și al anilor dispăruți.

Tăcu, puse capul între mâini și începu să plângă.

Unchiule! unchiule... în aceste câteva minute am trăit mai mult decât în timpul celor două zeci și unu de ani ai mei. Eminescu se ridică în mintea mea ca un simbol, în care s'au întrupat par'că toate sentimentele și gândirea românească. Doina, în gura lui, părea poema omului rătăcit într'un pustiu fără lumină. Și un nod începea să mă înece și lacrimi îmi venea în ochi, și ceva inexprimabil, misterios, tulburător ca natura însăși, străbătea în sufletul meu, umed de jale. Păream învăluit în negura lucrurilor dispărute, în vraja sfântă a unui vis neînchipuit de duios, în care se amestecau la olaltă viziunea zilelor trecute cu emoțiunile copilăriei mele... Unchiule! nu mai pot să scriu...

Teodor

La citirea scrisorii, d. Bogdan fu cuprins de o adâncă emoțiune.

— O, Doamne!... ce inimă bate în pieptul acestui copil. Unde e mamă-sa să-l vadă, să iasă la braț cu dânsul, după cum zicea ea... Sărmana Elena!

Și d. Bogdan își sterse ochii, umezi de lacrimi.

— Măine sunt Paștele, își zise el, la noapte trebuie să sosească și Teodor. Voi să aprind cu mâna mea, o lumânare de ceară pe mormântul Elenei, înaintea de a mă duce la înviere. Sunt bătrân, cine știe dacă mai apuc ori nu ziua de mâine. Afară de asta am tot timpul să mă duc și să mă întorc până să începă slujba bisericii.

Dădu poruncă să-i pue caii, și plecă.

Ajunse în satul unde era înmormântată soru-sa, tocmai pe seară. Coborâ din trăsură și apucă spre cimitir, pe jos. Pătrunde înăuntru coprins de o emoție adâncă, de o teamă nedeslușită, tainică. Începuse a nu se mai vedea. Toate mormintele zăceau în întuneric. O, minune!... Înaintează repede... o umbră îi apare în dreptul crucii...

— Teodor! strigă bătrânul...

— Unchiule! glăsui umbra. Pricep de ce-ai venit... ai avut acelaș gând ca și mine. Nu te supără dacă am trecut întâi pe aici. Ai fost bun cu mine, m'ai îngrijit, m'ai ajutat, m'ai mângâiat... dar mângâierile, vezi, ale mamei par'că erau altfel...

Drept răspuns, d. Bogdan îl cuprinse în brațe și amândoi căzură în genunchi înaintea sfintei cruci de pe mormântul dispărutei. Iar lui Teodor i se păru că aude din nou șoptind de-așupra, din înălțimele întunecoase, vocea melancolică care-i cântase odată doina :

Să smulg un sunet din trecutul vieții,
Să fac, o suflet, ca din nou să tremuri?
Cu mâna mea în van pe liră lunec:

Perdut e tot în zarea tineretei
Și mută-i gura dulce-a altor vremuri,
Iar timpul crește'n urma mea... măntunec!

N. EM. TEOHARI

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

UTILITATEA UNUI CONGRES PERIODIC AL ROMÂNCELOR

În mai multe numere ale ziarului *Opinia*, din Iași, d-na Maria C. Buțureanu, institutoare, expune o serie lungă de opere sociale la crearea cărora a prezidat și prezidează spiritul feminin din occident.

Este sigur că aceste opere exercită asupra traiului societății omenеști o oarecare influență binefăcătoare.

Aceste instituțiuni sociale, desigur, onorează sexul frumos, sau mai bine zis sexul căruia îi este încredințat ministerul de interne al familiei.

Pentru binele ce femeia face societății, prin aceste instituțiuni, ea își înalță pozițiunea socială și și creiază mândria snfletească de a-și fi făcut datoria în cel mai mare grad. Mișcarea feminină, din acest punct de vedere, este mare în occident !

Dar la noi ?

Eu știu că există, dar nu știu în ce măsură și cred că mulți sunt ca mine.

D-na Buțureanu, nu mă îndoesc, va continua și în țară cercetarea, ale cărei urmări vor fi numai bune.

Față însă de această mișcare, eu am de propus femeilor române un mod de mișcare care este încercat de sexul bărbătesc care a încălzit activitatea acestui sex, împingându-i această activitate la un însemnat progres.

Pe femei, acest mod de manifestare a activității lor, le-ar pune în pozițiune să facă progres repede nu numai familia, dar chiar să ajute și neamul.

Bărbații, din diferite clase de activitate socială, se reunesc în adunări mari pe cari le numesc *congrese*.

În aceste congrese aduce fiecare pasul său făcut în știință și experiența sa.

Acestea, după discuție, se înregistrează, însoțite de păreri multiple și intră în biblioteca fiecăruia pentru a ajuta, mai târziu, la alt pas înainte.

Ce mândră emulație ia naștere între cei de aceiași breaslă, spunându-se lumii, prin presă, punctul de vedere personal al fiecăruia !

În modul acesta : medici, ingineri, naturaliști, istorici, etc. etc., stimulați prin rostul acestor întruniri au înaintat știința lor colosal de mult.

Convingerea mea este că acest lucru se va realiza și printr'un congres feminin, ale cărui teze de cercetare și de discuție se vor trage din întreg ministerul de interne al familiei.

Rațiunea unui congres feminin periodic, cu scop de a discuta asupra treburilor interioare ale familiei și a face propuneri guvernului și publicului pentru opere sociale, la noi are o rațiune deosebită.

Un asemenea congres al femeilor române din România liberă și *din toate provinciile stăpânite de alte state*, ar avea, până la un punct oare-care, chiar un caracter internațional prin diversitatea etnică a participantelor.

Cine a parcurs prin case românești, din diferite regiuni ale pământului, pe unde trăesc români, a con-

statat deosebiri mari în modul practic de gospodărie, adică de a opera pentru investimântare, pentru alimentațiune și pentru folosința de produsele ființelor vii, cari din ministerul de externe al bărbatului trec în cel de interne al femeii.

De n'ași aminti decât feluritele preparate alimentare cari se găsesc pe masa Moldovenilor și cari sunt necunoscute Muntenilor și încă se întrevade folos mare al unei adunări de gospodine, cu expozițiune de fabricate familiare.

Dar dacă această adunare ar reuni românce din România liberă, Banat, Bucovina, Maramureș, Temeșoara, Basarabia, Macedonia, Istria și din alte părți pe unde furnică români ?

Ori fi poate proprietare și arendășițe cari nu se apropie de gospodăria țaranului, ce se găsește *in mare intunec cultural*, numai pentru motivul că nici ele nu cunosc operațiunile de gospodărie, sau că nu le cunosc mai mult decât țărancele.

Femeile acestea, superioare în societate, ar învăța operațiuni utile țărancelor și le-ar duce acestora ca lumină culturală, de care sunt însetate, și pe care ele prin ele n'o pot ajunge.

Țărancele, aceste fabricante de articole de existență pentru orășeni, pentru proprietari, arendași, etc. nu așteaptă decât asemenea lumină pentru ca fabricatele lor să fie demne de serviciul de tot soiul al civilizațiilor

Pe lângă asemenea foloase vitale un congres periodic al româncelor din diferite regiuni, unde acestea trăesc, ar fi și școala cea mai practică pentru dezvoltarea simțului de neam, căci cel mai serios plantator al acestui simț în familie nu este de cât **Mama!**

PROF. DR. N. MANOLESCU

Sanatoriul și Băile Strunga.

DELA EXPOZIȚIA GROPEANU

S'a luat obiceiul ca unde e vorba de artă să se facă numai de cât nu dare de seamă ci critică.

E în totdeauna câte ceva la modă. La noi e moda criticii.

Baba cea mai strămbă din fundul mahalalei, bețivul cel mai beat din cea din urmă cârciumă, în cele din urmă momente ale inconștiinții, nu fac alta de cât critică, și cu toate acestea critica tot e la modă și tot se găsesc oameni cari să o facă și să-o guste.

Aci voiu să fac numai o mică dare de seamă și să spun ceva din ce mi-a plăcut.

Gropeanu e colorist nu pentru că în lucrările lui se vede abundență de culori, ci pentru că la el se găsesc game de culori. Sub penelul lui Gropeanu culorile se întind în complete și armonice toturi organice, asupra cărora privirea alunecă cu înlesnire, deschizând gândului porțile cele mai depărtate ale orizontului sufletesc.

Păcat că pentru ca să vezi culorile e nevoie de lumină, și lumină potrivită nu se găsește în orice sală, în orice loc și în orice timp. Asta m'a făcut să nu văd la expoziția lui Gropeanu tot ce puteam vede. Astfel, o pânză de mare interes, intitulată în catalog *Tăierea moșului* No. 10 se nimeri să fie jumătate i-

nundată de o brazdă de lumină, care îmi împiedică prima impresie.

Tabloul prezintă lume, oameni, cari se adună la așa împrejurări.

Jos, în mijloc, copilul căruia i se taie moțul. În față-i îngenunchiat un bătrân, care îi taie moțul și care își îndeplinește misiunea cu convingerea deplină că face un lucru pe care altul nu l-ar fi putut face așa de bine, și pe care dacă nu l-ar fi făcut el n'ar fi fost bine... ... cine știe ce s'ar fi întâmplat. Bătrânul parcă ar fi un bătrânul Simion!

Deasupra se vede un sătean tânăr cu chip ca de Christ. Acesta pare a fi fericitul tată. La spate o femeie care se apropie cu oare-care grijă, pare a fi mama.

Mai departe, la dreapta, între lume, se vede și părintele bătrân, preotul din sat, care e de față, dar care nu trece mai aproape, fiind-că el n'are să-l mai tundă acuma pe copil, căci el l-a tuns la botez când i-a pus „Pecetea darului sf. Duh“.

În mărimea și lumina în care sunt prinse lucrurile în tablou e greu să precisezi figurile, totuși cred că dacă figurile ar fi fost mai românești, mai de săteni, tabloul, destul de însemnat, așa cum e, ar fi căpătat valoare cu mult mai mare.

Imi aduc aminte de ceva.

Sunt câți-va ani de când se făcea biserica nouă — mitropolia din Sibiu.

Am fost acolo cu prilejul expozițiunii românești. Am fost la Sibiu la expoziție și am vizitat și satul Siliștea.

Fiind la Sibiu, m'am dus să văd și biserica nouă. Înăuntrul bisericii începuse zugrăvitul. Era zugrăvită bolta dela turnul din mijloc, cu cei patru Sfinți Evangeliști. Dar ce să vezi! Sfinții au figuri cunoscute, seamănă a persoane cu cari m'am întâlnit, pe cari le-am văzut, pe cari parcă le cunosc chiar! Văd mai ales un sfânt care seamănă leit cu un sătean dela Siliștea, cu care am stat de vorbă și la care am fost în casă!

Da, seamănau toți sfinții a persoane cunoscute, căci toți aveau chipuri de români, seamănau chiar a preoți români, ardeleni.

Și nu cred că zugravul a căutat înadins să facă chipuri românești, dar mediul în care trăia zugravul îi imprimase în minte numai imagini reprezentând figuri de români și, se înțelege că, aceea ce zugrăvia pe pânză sau pe perete nu putea să fie decât copiat după icoanele din minte. Așa se explică pentru ce acelaș sfânt are la fiecare popor un chip deosebit, la unul blond, la altul brun, etc; așa se explică de ce și chipul lui Christ e diferit.

Mediul în care trăește pictorul, influențează fixarea figurilor. Când trăești la Paris îți vine greu să dai figurilor tale expresie românească.

Acesta e cazul D-lui Gropeanu.

Cu toate acestea, când prezinți români, trebuie să le dai chipul și tăetura de români.

Observația aceasta se aplică și la frumosul panou decorativ al d-lui Gropeanu, panou care întrupează admirabil calul cel năzdrăvan al lui Făt Frumos, calul cel cu douăzeci și patru de inimi, care taie văzduhul până în 'naltul cerului și-l duce pe Făt frumos cu iuțeala gândului.

În afară de aceste considerațiuni speciale, tablourile d-lui Gropeanu au darul pe care îl are orice lucru de adevărată artă, tablourile d-lui Gropeanu te stăpânesc, te fură, îți fură gândul și ți-l duc pe unde n'ai fost de mult, și pe unde n'ai fost nici odată. De pildă, în fața *Vechei biserici bretone* No. 4 cum îți fuge gândul în trecut, căutând să deștepte ori să mai invi-eze o lume din credința căreia s'a ridicat acest sfânt locaș, cu turnurile, cu bolțile, cu zidurile lui groase, împrejurul cărora astăzi nu domnește de cât singurătatea în care mai stau în picioare doar cruci și pietre de mormânt, în capul unui cimitir ce se întinde în fund departe, departe.

Și lucruri din ziua de astăzi.

Scolărița. No. 30. Un fund de cameră, sub fereastră. Școlărița își face lecția pe caet și e cu tot gândul și cu toată ființa ei numai în caet.

Doamne, câte amintiri în fața acestei pânze! Cum te vezi pe tine în locul acestei școlărițe și cum îți vin în minte gândurile ce te stăpâneau când erai în locul ei: disciplina școlară, autoritatea părintească, simțul de emulațiune!

Cabinetul de lucru al M. S. Regelui. No. 39.—Un colț din palatul regal. Interior cald, liniștit. Un mic pupitru cu un taburet în formă de șea lângă o fereastră care dă lumină din stânga. Fără să știi că e biuroul de lucru al Suveranului, tot îți închipui că e biuroul unui om care însemnează ceva pe lumea asta și care are nevoie de liniște ca să poată gândi.

Nevasta răzeșului, No. 7. Interior. Mamă tânără care își ține copilul înfășat în brațe și se uită la el, dusă pe gânduri: ce bine doarme mititelul! Cum seamănă cu tată-său! Când l'oi vedea mare!!... Gânduri de mamă, de mamă singură.

Femeea cu corsetul. No. 47. Iși pune corsetul dinaintea oglinzei, și ține mâinile la spate să strângă șireturile dela corset; dar e un moment când nu mai trage de șireturi ci stă dusă pe gânduri, se reculege.

Lumina albă tivește admirabil conturul interior al brațelor și le dă rotunzimea reală. Tot lumina albă dă și relief umărului drept care e luminat.

E admirabil redată realitatea și relieful coafurii: părul e așa de natural că îți pare că se ridică în relief, că e lipit pe pânză, nu pictat.

Tânărul călugăr. No. 48 este o pânză care cea dintâiu îți atrage privirea la intrarea în sală.

Un tânăr călugăr, în profil, cu culionul pe cap și ținând bățul dinainte, parcă ar ținea o cârjă arhierescă.

Pictorul a prins un moment în care se arată tot ce poate gândi acest tânăr călugăr care e încântat de el. Cel mic se mulțumește cu puțin și se crede mare. Priviți pe tânărul călugăr și vedeți ce-i lipsește lui ca să se crează mare, să se crează vlădică: barbă-barbă, potcap-potcap, cârjă-cârjă! Ce mai vrei?... Toate lucrările d-lui Gropeanu sunt frumoase și de valoare, dar tânărul călugăr e admirabil.

Păcat că nu pot vorbi și de celelalte, căci ar fi prea lung. Dar acestea trebuie văzute nu povestite.

Ciocolata si Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători

BANCA COMERCIALA
DIN
TURNU-SEVERIN.

SOCIETATE ANONIMA PE ACȚIUNI

Capital social 300 000 Lei

Face cunoscut onor. public că,
PRIMEȘTE ORI-CE SUME LA ECONOMIE
SPRE FRUCTIFICARE,
IN CONDIȚIUNI FOARTE AVANTAGIOASE
PENTRU DOMNII DEPUZATORI

Cu deosebită stimă:
BANCA COMERCIALĂ DIN T.-SEVERIN
SOCIETATE ANONIMĂ

Președinte, T. Costescu.

Director, I. Giurescu.

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA
COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE
BOALELE CE PROVIN DIN Infecțiunile intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion parolactic)

APROBAT DE CONS. SANIT. SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA
LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50.

Cereți prospecte gratuite

— Să nu lipsească din nici o casă —
Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25

— SE GĂSEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Veriți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

OPERAȚIUNI ȘI FACERI

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

VILE
DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

YOST

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54

TELEFON